

07. Nesne ve mesleklere ilişkin adlandırmalar bağlamında çocuklarda dil gelişimi

Hanife ALKAN ATAMAN¹

APA: Alkan Ataman, H. (2023). Nesne ve mesleklere ilişkin adlandırmalar bağlamında çocuklarda dil gelişimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 135-152. DOI: 10.29000/rumelide.1372325.

Öz

Bireyler; yaşamları boyunca fiziksel, nörolojik ve psikolojik olarak birbirini tamamlayan olgunlaşma aşamalarından geçer. Diller, bireyler arasındaki iletişimi sağlamının ötesinde onların zekâ ve algılama gücü gibi üst düzey bilişsel ve nörolojik faaliyetleri ile ilgili önemli bilgiler verir. Dil edinimi konusunda tartışmalı pek çok kuram vardır. Bu kuramlar temelde çocukların dili, sosyal çevrelerinden etkilenme yoluyla ya da zihinlerinde var olan dil yetisi sayesinde istemsiz bir şekilde öğrenip öğrenmedikleri konusuna odaklanmıştır. Bu çalışmada çocukların dil ediniminin ne şekilde gerçekteştiğinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemi, 4, 5, 6 yaşlarındaki okul öncesi eğitimi alan çocuklardır. Bu çocuklara çeşitli nesnelere ve meslek gruplarına ait görseller yansıtılmış, sormaca yoluyla çocuklardan bunları adlandırmaları istenmiştir. Çocukların hepsinin okul öncesi eğitimi almış ve ahyor olması, özellikle dikkate alınmıştır. Bunun nedeni çocukların sadece aileleriyle değil, başka ortamlarda da öğretici uyarılarla karşı karşıya gelmiş olmasının önemidir. Ayrıca çocuklara gösterilen nesne ve meslek görselleri seçiminde yakın çevrelerinde bulunma ve çevrelerindeki kişilerce yabancı adlarına gönderimler yapılarak dile getirilme ihtimali olanlar tercih edilmiştir. Bu çerçevede çocukların verdiği özgün cevaplar, ana dili edinimi sürecinde yaratıcı zekâlarını devreye soktukları varsayımını doğrulamaktadır. Çocuklar, Türk diline yabancı karşılıkları ile girmiş pek çok nesneye ve mesleğe yönelik Türkçe adlandırmalar yapmıştır. İlgili durum, bu çalışmanın Türk dili söz varlığına katkı sağlayacağını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Dil gelişimi, öğrenme, adlandırma, psiko-lingüistik kuram, Chomsky

Language development in children in the context of naming objects and professions

Abstract

Individuals; throughout their lives, go through maturation stages that complement each other physically, neurologically and psychologically. Beyond providing communication between individuals, languages provide important information about their high-level cognitive and neurological activities, such as intelligence and perception power. There are many controversial theories about language acquisition. These theories basically focus on whether children learn language involuntarily, either through influence from their social environment or through the language ability they have in their minds. In this study, a survey model, one of the quantitative research designs, was used to determine how children's language acquisition took place. The sample of the study is children aged 4, 5, 6 receiving pre-school education. Visuals of various objects and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Samsun, Türkiye), hanifealkan_24@hotmail.com; hanife.alkan@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4030-1142 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 27.08.2023-kabul tarihi: 20.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1372325]

professional groups were projected to these children, and they were asked to name them through questioning. The fact that all of the children have received or are receiving pre-school education was particularly taken into consideration. The reason for this is the importance of children being exposed to instructive stimuli not only with their families but also in other environments. In addition, in the selection of object and profession images shown to children, those that were likely to be in their immediate surroundings and be mentioned by people around them by referring to their foreign names were preferred. In this context, the original answers given by children confirm the assumption that they put their creative intelligence into use in the process of acquiring their native language. Children have made Turkish names for many objects and professions that have entered the Turkish language with their foreign equivalents. This shows that the present study will contribute to the Turkish language vocabulary.

Keywords: Language development, learning, naming, psycho-linguistic theory, Chomsky

Giriş

Diller, seslerin belirli kurallar çerçevesinde bir araya getirilerek anlam birimlerine dönüştürülmüş hâlidir. Çeşitli nedenlerle birbirlerinden ayrılmış diller, bin yıllar boyunca bazı değişiklikler geçirir ve geçirdiği gelişim aşamalarından sonra her biri, kendi dil mantığını oluşturur. Sözcüklerin, sözcelerin ve cümlelerin anlamlarını ve bir araya geliş biçimlerini belirleyen bu kurallar bütününe “gramer / dilbilgisi” adı verilir. Dillerin anlamlı en küçük ögesi, sözcüklerdir. Sözcükler, bir veya birden fazla sesin sistemlice bir araya gelmesiyle oluşan ve tek başlarına soyut ya da somut kavramlara karşılık gelen dil birimleridir (Korkmaz, 2009, s. 6). Bütün dillerde sözcükler, deneyimlenen gerçeklerin bir yansıtıcısıdır. Bu nedenle toplumun değişmesiyle birlikte başka bir şekle dönüşebilir ya da ortadan kaybolabilirler (Wierzbicka, 1997, s. 5).

Türkçe sözcüklerin yapısı içinde yer alan kökler, anlamlı; ekler ise görevli öğelerdir. Kökler, tek başlarına kullanılabilirken ekler, tek başlarına anlam ifade etmezler. Bu nedenle ekler, kök ve gövdelere bağımlı birimlerdir. Türkçe sondan eklemeli yapıda bir dil olduğundan yeni sözcüklerin türetilmesi konusunda yapım eklerinin, sözcüklerin çeşitli şekillerde işletilmesi hususunda da çekim eklerinin önemi büyüktür (Korkmaz, 2009, s. 15-16). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, konuşma esnasında beynin kök ve ekleri ayrı ayrı ürettiğini ve depoladığını öne sürmektedir (Onan, 2009, s. 243-244). Yapım ve çekim eklerinin kök ve gövdelere getirilmesi; gelişigüzel değildir, belli bir sisteme tabidir. Gramer kurallarını eğitim kurumlarında öğrenen konuşurlarla birlikte bu alana özel hiçbir eğitim almamış bireyler de çevrelerinde konuşulanları veya verilen mesajları algılar, ilgili kuralları işletebilmeyi gizil olarak bildiğinden kendilerine sunulan dil mantığı çerçevesinde dilinin öngördüğü gramer formüllerini düşünmeden otomatik olarak uygular, meramlarını yazılı ya da sözlü olarak ifade eder. Bu açıdan bakıldığında dil, iç ya da dış birçok uyarının gözetiminden uzak olduğundan yalnızca olağanüstü yetenekli ve becerikli kimseler için değil, aslında her birey için düşüncelerin ve duyguların aktarımının bir aracıdır (Chomsky, 2011, s. 39). Aynı şekilde çocukların da gelişimlerinin daha ilk dönemlerinde konuşmalarında kendi dillerinin birçok kuralını istemli ya da istemsiz uyguladıklarına şahit olunmaktadır. Türk dili özelinde düşünüldüğünde çocuklar, bazı sözcüklerin sonuna getirilen kimi eklerin fonksiyonunu bildiğinden birçok sözcüğe ilgili ekleri eklediğinde anlatmak istediği kavramı aktarabildiğinin farkındadır.

Diller, bireyler arasındaki iletişimi sağlamanın ötesinde bireylerin zekâ düzeyleri, uyarınları algılama gücü, üst düzey bilişsel ve nörolojik faaliyetleri ile ilgili önemli ipuçları verir. Dilin düşüncüyü ve düşüncenin / çevrenin dili etkilediğine yönelik farklı görüşler bulunsa da her iki olgunun birbirinden

bağımsız değerlendirilemeyeceğini söylemek mümkündür. Bu anlamda bir kavramı ya da nesneyi karşılayacak sözcüğün olmadığı durumlarda o kavram ya da nesne hakkında düşünmek de güçleşecektir (Hoog ve Vaughan, 2011, s. 617-618). Sözcüklerin büyük bir kısmının deneyimleri yansıttığı varsayıldığında dile yerleşen sözcüklerin deneyimlerle ilgili düşünceleri şekillendireceği gerçeği ortaya çıkacaktır (Morris, 2002, s. 301).

Düşünmenin c önemli yapıtaşı dil, imgeler ve kavramlardır. Bir nesne görüldüğünde o nesneyi yansıtan sözcük ve o sözcüklerin serebral korteksteki algısı, aslında hassas “ara” ve “bağla” işlemleri ile gerçekleşir. Bu işlem, zihin içindeki karmaşık elektrokimyasal birtakım faaliyetlerin ve dürtülerin karşılıklı gidiş gelişleriyle beyin boyunca ilerler. Böylece aslında beyinin bir yerindeki uzak ya da yakın bağlantılar aracılığıyla bu nesne ile ilgili birçok çıkarımda bulunulup bir anda pek çok kavram retilbilir (Solso vd. 2011, s. 383). Bireyler, bir kimseyi ya da nesneyi düşündüğünde aslında o olgularla ilgili pek çok dilbilimsel ifadeyi, kavramı ve durumu da zihninde tasarlamış olur. Tasarladıkları ise gerektiğinde dille ifade edebileceğinin farkındadır (Morris, 2002, s. 283). İnsan dilinin gelişmişliği, zihne alınan soyut bilgilerin işlenmesiyle koşutluk arz eder (Solso vd. 2011, s. 382-383).

Anne karnında annenin sesini algılamayla başlayan dil edinimi, doğumdan itibaren çevredeki diğer sesleri ayırt edip bunları tekrarlayarak ve yaş alındıkça gelişerek devam eden bir süreçtir (Aksan, 2007, s. 51). “Psiko-lengüistik” ya da “psiko-dilbilim olarak da adlandırılan “dil psikolojisi”; dilin nasıl edinildiği, öğrenildiği ve kullanıldığı ile ilgili dil biliminden ve psikolojiden yararlanarak araştırmalar yapar, teoriler geliştirir. Bunun yanı sıra dinlenenlerin, duyulanların ve yazılanların bireylerce algılanması ve kavranması konusundaki becerilerini de ölçmeyi hedefler. Bu teorilerin bir kısmında çocukların ve yetişkinlerin zihinsel faaliyetleri karşılaştırılmıştır. Piaget, ocukların zihin yapısının yetişkinlerden farklı olan yönlerini incelemiş ve aradaki farkın niceliksel değil, niteliksel olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre çocuklar, benmerkezci eğilimle düşüncelerine yön verir ve konuşmaları da buna göre şekillenir. Çocuklar, özellikle okul hayatlarının başına kadar herhangi biriyle konuşmadan, birilerinden de karşılık beklemeden kendi kendine i konuşmalar yapar. 7-8 yaşından itibaren ise özellikle okul hayatıyla birlikte sosyal ortamları değişir ve ailesi dışındaki bireylerle iletişim kurma gereksinimi hissettiklerinden bu i konuşmalar, yerini toplumsallaşmış konuşmaya bırakır (2011, s. 9-11). İhtiyaçları çeşitlenen çocuğın söz hazinesi de genişleyip zenginleşir (Keklik, 2015, s. 19). Vygotski de benmerkezci ve toplumsallaşmış konuşma üzerinde durmuş, benmerkezci düşünmenin ve i konuşmaların bireylerin yaşamlarının ilk yıllarındaki zihinsel faaliyetlerinin gelişimi açısından oldukça önemli olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre bireyin zihin ve dil gelişimi; doğuştan getirdiği özellikleriyle birlikte yakın çevresi, aldığı eğitim, sosyal hayatı ve içinde yaşadığı toplumun kültürü ile yakından ilgilidir (1998, s. 38-40). Bu durumda dil, hem biyolojik hem de kültürel bir olgudur (Lyons, 1981, s. 322). Dil, ayrıca bireylerin dünya görüşünün ve ait olduğu toplumun kültürünün de yansıtcısıdır (Akarsu, 1998, s. 55). Konuşurlar, kendi dillerinin elverdiği lde fikirler üretebilir, aynı şekilde düşünceler de dili birçok açıdan şekillendirir. Bu bağlamda Saussure’n “dil” ve “söz” ayrımından bahsetmekte de yarar vardır. Saussure’e göre “dil”, toplumsal; “söz”, bireyseldir. Bireylerin kendilerine özgü dili kullanma biçimi olan “söz”lerin birleşimi, toplumların “dil”lerini oluşturur (2001, s. 48-50).

ocuk dünyaya geldiği anda ilk olarak anne ve babası tarafından ona verilen komutların ve bilgilerin yanı sıra kendisinin de yakın çevresinden ve dış dünyadan algıladıkları ekseninde zihin dünyasını şekillendirmeye başlar. Öğrendiklerini dile getirmeden önce zihnindekileri çeşitli hareketlerle ve seslerle yansıtır. Kimi ebeveynler, çocuklarına kk yaştan itibaren özellikle yakın çevrelerinde bulunan bazı sözcüklerin adını öğretmeye çalışır. Ancak pek çok nesnenin ya da kavramın adının çocuğa kısa sürede tek tek aktarılma olanağı yoktur. ocuk, yaşı ilerledikçe bazen çevresinden duydukları bazen de çıkarım

yoluyla önce somut, daha sonra soyut varlıklara ad vermeye başlar. Bu çalışmada, çocuklara çeşitli nesnelere ve meslekler ile ilgili görseller gösterilmiş ve tepkileri ölçülmüştür. Çocukların ilk tepkileri, o nesnelere kendi evlerinde yer alıp almadığı ya da o mesleğe sahip tanıdıklarının yakın çevrelerinde olup olmadığı ile ilgili bir yargıda bulunmak olmuştur. Nesnelere ya da mesleklerin adlarını bilip bilmedikleri kendilerine tekrar sorulduğunda ise çocuklar, o kavramların adlarını bilmeseler de işlevlerini göz önünde bulundurup konuştukları dilin zihinlerine verdiği komutlar uyarınca Türkçe dilbilgisi kurallarına uygun adlandırmalarda bulunmuşlardır.

1. Çocuklarda dil gelişimi

Bireylerin yaşamı ana çizgileriyle bebeklik, çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi dönemlere ayrılır. Bireyler, dünyaya geldiklerinden itibaren bedensel, zihinsel, dilsel ve psikolojik olarak birbirini tamamlayan ve destekleyen bir gelişim çizgisi üzerinde ilerler. Dilsel ve zihinsel gelişim, bu çalışmanın konusu itibarıyla önem arz etmektedir. Zihin ve dolayısıyla dil gelişimini etkileyen faktörlerin başında beden sağlığı ve beden sağlığını doğrudan etkileyen kalıtım, beslenme ve çevre gibi etkenler gelmektedir. Dilin çok yönlü bir sistem olduğu göz önünde bulundurulduğunda çocuğun bir dizi sesi tanıması, sesleri uygun bir şekilde bir araya getirerek sözcükler türetmesi, sözcükleri söz dizimi kurallarına uygun olarak diğer sözcüklerle birleştirmesi, sözcüklerin anlam inceliklerinin ayırdına varması ve dili etkileşimde bulunduğu insanların sosyal durumuna ve özellikle kendi niyetinin içeriğine göre kullanma becerisine sahip olması onun dil edinimini gerçekleştirdiğini ve dilsel yetkinliğe eriştiğini gösterir (Hoff, 2014, s. 4; Gleason ve Philips, 2022, s. 4).

Dilin yapısı, gelişimi ve edinimi ile ilgili çalışmalarda küçük çocukların dilbilgisini nasıl edindikleri, dil ediniminin ayrı bir zihinsel kapasiteyi gerektirip gerektirmediği, dil gelişiminin diğer hareketleri öğrenme gibi evrensel süreçleri ne ölçüde temsil ettiği gibi pek çok sorunun cevabı aranmıştır ve aranmaktadır². Bu bağlamda “öğrenme” kavramının neyi ifade ettiği önemlidir. Öğrenme; tekrar ya da yaşantı sonucu davranışta meydana gelen devamlı bir değişiktir (Morgan, 2005, s. 77). Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için belli miktarlarda genel uyarılmışlık hâli ve güdü gereklidir. Öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ve dil kazanımı davranışçı kuram, sosyal öğrenme kuramı ve psiko-lingüistik kuram gibi birbirinden farklı başlıca üç kuramla açıklanmıştır. Davranışçı kurama göre dilin öğrenilmesinin temelinde pekiştirme, sönme ve genelleme gibi edimsel öğrenmenin temel ilkeleri yatar. Bir bebek, tesadüfen çıkardığı sesler sonucunda çevresinden ödüllü bir dönüt aldığı anda aynı sesleri tekrar eder ve öğrenir. Çocuk, zamanla her isteği ve davranışıyla ilgili yeni bir sözcük öğrenir. Pekiştirilmeyen sesler ise söner. Böylece dilin ilk malzemeleri olan sözcükler, yavaş yavaş öğrenilmeye başlanır (Cüceloğlu, 2004, s. 211). Belli bir zihinsel olgunluğa erişmiş her birey, dili öğrenir ve aktif olarak kullanır. Bireyin dili kullanma yeteneği, bilişsel gelişim ile paralellik gösterir (Doğan, 2008, s. 82). Sosyal öğrenme kuramına göre belli bir toplum içinde bulunan bebek, dilin öğrenildiği sosyal ve kültürel ortamdan etkilenir ve bu toplumdaki bireyleri model alıp onların konuşmalarını taklit ederek dili edinir. Bireylerin çevrelerinde kendileriyle iletişim kuran insanlar olduğu sürece dil edinimi süreci kolaylaşır (Gleason ve Philips, 2022, s. 5).

Dilin öğrenilen bir beceri olduğunu savunan davranışçı ve sosyal öğrenme kuramlarından farklı olarak psiko-lingüistik kuram, dilin edinilebilen bir beceri olduğunu ileri sürer. Psiko-lingüistik kuramda beyin gelişimi vurgulanır ve dilin insan zihninin yalnızca bir yönünü temsil ettiği, dilin gelişiminde kritik

² Konu ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Villiers-Villiers, 1948; Alpöge, 1991; Marcus vd., 1992; Karacan, 2000b, s. 254-258; Erdemir, 2001; Baştürk, 2004; Sadiyeva, 2004, s. 219-242; Maviş, 2005a, s. 31-61; Maviş, 2005b, s. 129-148; Uygun, 2006, s. 275-287; Doğan, 2008; Loukusa-Leinonen, 2008, s. 55-69; Maviş 2013, s. 239-263; Hoff, 2014.

dönemlerin bulunduğu, genel bilişsel gelişimin ve olgunlaşmanın dil kazanımındaki en önemli faktör olduğu üzerinde durulur (Karacan, 2000a, s. 264). Bu kuramın öncülerinden Chomsky, McNeill ve Lenneberg gibi isimler, çeşitli toplumlardaki bebeklerin dil gelişim süreçlerini inceleme sonunda bebeklerin birbirlerine benzer evreler geçirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Söz konusu durum, dil gelişiminin biyolojik ve psikolojik temelli olduğunu ortaya koymuştur. Bu kurama göre ayrıca insan beyni ve sinir yapısı, doğumdan önce dili öğrenecek ve konuşacak biçimde tasarlanmış ve insanoğlu, biyolojik dil programı ile doğmuştur. Bu nedenle insanlar, dili öğrenmek için ayrıca bir çaba sarf etmezler, belli bir olgunluk düzeyine geldiklerinde içinde buldukları çevreye ve koşula bakılmaksızın çevrelerinde konuşan olduğu sürece yürüme, yeme, içme, öğrendiği gibi konuşmayı da öğrenirler, zihinlerindeki konuşmaya dönüştürürler. Chomsky'ye göre "dil kazanma aygıtı" olarak adlandırılan doğuştan dil öğrenebilmek için sahip olduğu özel mekanizma sayesinde çocuk, sadece bir dizi sözcüğü değil, bu sözcükleri belli bir düzene göre sıralamasına olanak veren, dil yaratıcılığının temelinde yatan dilin gramer kurallarını da öğrenir (Cüceloğlu, 2004, s. 212; Gleason ve Philips, 2022, s. 4-5). Ona göre dil davranışı, koşullama modellerinde bahsedilen kas ve salgı davranışları gibi basit davranışlar üzerine kurulamayacak kadar çok yönlü bir sistemdir. Dilde yaratıcılık söz konusudur. Çocuk sadece çevresinden duyduğu sözcükleri taklit etmez, daha önce hiç duymadığı sözcük ve cümleleri de oluşturabilir. Gramer sistemi doğuştan değildir, ancak bilginin işlenmesi ve soyut yapıların oluşturulması, doğuştandır ve beyinde var olan belli şemalarla ilgilidir. Ayrıca dünyanın değişik toplumlarında farklı sosyal şartlar altında yetişen çocukların birbirleriyle aynı öğrenim şemalarına sahip olmaları, dil öğrenmenin temelinde koşullanma olamayacağını göstermektedir. Aksi takdirde bu şemalar farklılık arz edecektir (Chomsky, 1957).

Bazı araştırmalar, dil yetisinin biyolojik yapı ile ilişkisinin doğruluğunu ispatlamak üzere beynin sol yanında bulunan "wernicke" ve "broca" bölgesine işaret eder. Wernicke, konuşma seslerinin tanınması ve ayırt edilmesi ile ilgili duyuşsal alan; broca ise sesleri kontrol eden motor alanıdır. Kimi araştırmacılar, bu bölgelerde oluşan hasarların yetişkinlerin dil yetisini doğrudan etkilediğini ileri sürerken (Anderson ve Lightfoot, 2002, s. xiii) kimileri tarafından bu sav reddedilmiş, dil hususunun beynin birçok bölgesini ilgilendiren çok boyutlu bir olgu olduğu savunulmuştur (Bates vd. 1970, s. 2-3). Ancak dil donanımının temelde beyin faaliyetleri sonucunda kazanıldığını, bu nedenle dilin hem donanım hem de kazanımla ilgili olduğunu kabul etmek gerekir.

Dili öğrenmenin hızı ve öğrenilen dilin yeterliliği ailelerin sosyo-ekonomik durumuna, çocuklara yaklaşımlarına, içinde bulunulan kültürel ortama, alınan eğitime, ikiz ve tek çocuk olunmasına, cinsiyete, zekâya ve iki dilli olup olmamaya göre farklılık gösterse de dünyanın birçok yerinde bireylerin gelişim süreçleri aynı doğrultuda ilerler. Doğumdan itibaren hızla başlayan sistemli gelişim ve öğrenme sürecinin önemli bir parçası olan dil gelişimi, olgunlaşma dönemlerine paralel olarak seyreder. Doğumdan sonraki bir yıl, bebeğin ilk sözleri çıkarmadan önce, ses ve mimikleri ile iletişim kurduğu dil öncesi devre, okul öncesi yıllar ise temel dil yeteneklerinin kazanıldığı dönemler olarak tanımlanır. Çocuğun dil gelişiminin birinci aşaması "cıldama dönemi (babbling)" olarak adlandırılabilir ilk 6 aylık dönemdir. Bu dönemde bebekler, dünyanın her yerinde birbirine benzeyen evrensel sesler çıkarır. Dönemin sonlarına doğru "ağulama dönemi" olarak da bilinen dönemde bebekler, annelerinin sesi dışında çevrelerinde duydukları bütün sesleri ayırt eder, ana dillerinin temel seslerini öğrenir (Morris, 2002, s. 358). Dilin gerçekten anlaşılmaya başlandığı bir sonraki dönemde çocuklar, çevresel uyarıcılara dikkat etmeye, kendi ana dilinin seslerini ayırt etmeye başlar. Bu dönemde sözcükleri dillendirmeseler de onların anlamlarına vakıf oldukları söylenebilir (Keklik, 2015, s. 28). 12. aya yaklaşıldığında genel olarak "baba" sözcüğünün çıkarıldığı bilinmektedir (Karacan, 2000a, s. 264; Temizyürek, 2007, s. 171).

Sonraki aylarda bebekler, vurgulamalar vasıtasıyla tek sözcükle olumlu, olumsuz anlamda ya da soru anlamında birçok şey ifade etmiş olur (Morris, 2002, s. 358).

Bebekler ikinci yıllarına geldiklerinde çevrelerinde konuşulanları daha rahat anlar, içinde buldukları toplumun dilinin sözcüklerini öğrenmeye ve söylemeye başlar. Bu dönemde birden fazla sözcüğü, tek sözcükmiş gibi dile getirdikleri de görülür. Özellikle nesnelere adlandırma eğilimleri oldukça fazladır. İsim ve fiiller dışında diğer sözcük türlerini ifade edebilir. İki sözcük arasındaki ilişkileri kavrar ve “Anne gel!”, “Baba al!”, “Atta git!” gibi genellikle isim ve fiil türünden iki sözcüğü bir araya getirerek kısa cümleler kurmaya çalışır. İlk aşamalarda yavaş yavaş artan iki sözcüklük cümle sayısı, daha sonraki aylarda birdenbire ivme kazanır (Keklik, 2015, s. 39-40).

Çocuklar, 3 yaşından itibaren pek çok sözcüğü çeşitli eklerle bir araya getirerek anlamlı cümleler kurmaya başlar. Bu dönemde çocukların dil kullanma yetenekleri arasında farklılıklar gözlenir (Cüceloğlu, 2004, s. 210; Temizyürek, 2007, s. 172;). Beyin gelişiminin 2/3’sinin kazanıldığı 3 yaşındaki çocuklarda belirgin bir dil gelişimi gözlenir (Karacan, 2000a, s. 267-268). 3-4 yaşlar, çocuklarda benmerkezli konuşmaların hâkim olduğu dönemdir. Çocuk 3 yaşını doldurduğunda kurduğu cümlelerdeki fiillerin geçmiş, şimdiki ya da gelecek zamanlarının yanı sıra soru, olumsuzluk ve şart eklerini de doğru olarak kullanır. 4-5 yaş döneminde çocukların konuşma becerilerinde belirgin bir düzelme görülür. 5-6 yaşlarında benmerkezli dil kullanımından yavaş yavaş kurtulmaya başlanır. Konuşmalarda gramer kuralları doğru bir şekilde uygulanır. Çocukların söz dağarcığı bu dönemden itibaren hızla artar. Okul yıllarında yazı dili ile de karşılaşan çocuğun dil kullanımında yaptığı hatalar azalır, sözlü iletişim yetenekleri gelişir (Keklik, 2015, s. 46-50).

Çocuklar konuşmaya başladıkları ilk dönemlerde özellikle en yakınlarında bulunan insanlarla ilişkilerinde ve sözlü iletişimlerinde bazı sosyal kurallara uyması gerektiğinin farkına varır. Çevrelerindeki nesnelere adlarını öğrenir ya da onların kimi özelliklerine dikkat ederek yeni sözcükler türetebilir. Daha sonraki dönemlerde ise bilişsel gelişimle birlikte çocuk, duyuşsal olarak algılayamadığı nesnelere hakkında da fikir sahibi olur ve bunlarla ilgili yeni sözcükler üretebilir duruma gelir. Ses bilgisi, biçim bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilimi ve edimbilim; dil yeterliliğinin en temel göstergeleridir. Buna göre çocuklar, söz birimlerini oluşturan sesleri bir araya getirmekten öte sözcüklerin kendi iç yapılarını, anlamlarını, bunların belli bir düzende bir araya geliş biçimlerini, nerede ve nasıl kullanabileceklerini zaman içerisinde öğrenir hâle gelir (Zwisler, 1990; Mangır, 2021, s. 223). Öğrenim hayatları boyunca aileleri dışında öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla ve okul çevresiyle iletişim kurar. İletişime geçilen kişilerle ilişkilerin sağlıklı şekilde ilerlemesi için kullanılan dilin yeterliliğinin önemi büyüktür. Yapılan bazı çalışmalar, bireylerin çeşitli alanlardaki başarıları ile dili kullanma becerilerinin paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Ergün, 1996, s. 139-140).

Konuşma yetisiyle doğan çocuğun dünya ile ilgili algıları, içinde bulunduğu toplumun dil sistemi çerçevesinde gelişir. Çocuk, söylemek istediği şeyi gelişiminin her dönemine uygun şekilde ana dilinin mantığını kullanarak ifade eder. Bu dönemde çocukların duydukları şeyleri taklit etmekten öte aşırı kuralcı davranıp çevrelerinde duydukları dil yanlışlarını hemen fark ederek onları düzeltmek istedikleri, dilin belli bir kuralını birçok aşamada uygulamaya çalıştıkları, kullandıkları dilin sözcükleri ile dilin mantığının elverdiği ölçüde oynadıkları görülür (İlhan, 2005, s. 159). Bu çalışmanın temelini, çocukların adlarını bilmedikleri muhtemel nesnelere için onların işlevlerine bakarak türettikleri adlar ile ne işle meşgul olduğunu bildikleri kişilerin meslekleriyle ilgili türettikleri adlar oluşturmaktadır. Bu kullanımlar, çocukların ana dillerini kullanırken sözcük türetme ve sözcükleri kullanmada dil kuralları üzerinde çalıştıklarının ve ne ölçüde mantıklı çıkarımlar yaptıklarının göstergesidir. Yapılan

araştırmalar incelendiğinde ilgili kullanımların yalnızca Türk toplumunun çocuklarıyla sınırlı olmadığı, bu durumun çocuğun dil edinim ve gelişim mantığına uygun olarak bütün toplumlarda görülebileceği anlaşılmaktadır.

2. Çalışmanın amacı

Çalışmaya, çocukların zihinlerinde dili kullanmakla ilgili hazır formüller bulunduğu, bu nesnelere ve mesleklerin birçoğu ile ilgili kendi adlandırmalarının olacağı öngörüsü ile başlanmıştır. Bu doğrultuda okul öncesi eğitimi veren bir kurumdaki 4, 5 ve 6 yaşlarındaki çocuklara çeşitli nesne ve mesleklerle ilgili görselleri adlandırmaları istenmiştir. Seçilen görsellerin gerçek adlarının özellikle çevrelerindeki insanlarca sürekli olarak dile getirildikleri muhtemel ifadeler olmasına dikkat edilmiştir. 4, 5 ve 6 yaş grubu çocukların seçilmesinin nedeni, bu yaşlardaki çocukların dil gelişimini neredeyse tamamlamış olduklarının düşünülmesidir. Ayrıca okul öncesi eğitim alan çocukların örneklem olarak alınmasındaki amaç, buradaki çocukların sadece aile ortamındaki uyaranlarla değil, okul ortamındaki uyaranlarla da etkileşim hâlinde bulunmalarından dolayı aslında sosyal öğrenmeye daha fazla maruz kalmalarıdır.

3. Çalışmanın yöntemi

Çalışmada, çocukların dil edinimini ne şekilde gerçekleştirdiklerini belirlemek amacıyla nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 4, 5 ve 6 yaşlarındaki okul öncesi eğitimi alan çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklara bilgisayar ekranından çeşitli nesnelere ve meslek gruplarına ait resimler ve fotoğraflar gösterilmiş ve “Ekranında gördüğünüz nesnenin / eşyanın adı nedir?”, “Ekranında gördüğünüz kişinin mesleğinin adı nedir?” gibi sorularla çocukların görselleri ne şekilde adlandırdıkları öğrenilmek istenmiştir. Gösterilen nesnelere çocukların yakın çevrelerinde etkin bir biçimde kullanıldığı, bunların adlarına sıkça göndermeler yapıldığı düşünölen ve yabancı dillerden alıntı adlar taşıyan eşyalar olmalarına; meslek erbaplarının da çocukların çevrelerinde çok sık karşılaştıkları, çocuklardan birçoğunun ilgili meslek erbapları hakkında fikirleri olduğu ya da bu mesleklerle ilgili adlandırmaları çevrelerinden duydukları varsayılan meslekler olmalarına dikkat edilmiştir. Buradaki amaç, kendilerinden sormaca yoluyla elde edilen cevaplara istinaden çocukların yakın çevrelerinde işlevlerini bildikleri nesnelere ve ne yaptıkları ile ilgili fikir sahibi oldukları meslekler karşılığında Türk dili mantığına uygun ne gibi adlar türettiklerini gözlemlemektir. 20 çocuğun nesnelere ve mesleklere ilişkin adlandırmaları, iki ayrı tablo hâlinde verilmiştir. Tabloların sayfaya sığmamasından ötürü nesne ve mesleklere ilişkin tabloların her biri “Tablo 1: Çocukların nesne görsellerine verdiği cevaplar I”, “Tablo 2: Çocukların nesne görsellerine verdiği cevaplar II” ve “Tablo 3: Çocukların meslek görsellerine verdiği cevaplar I”, “Tablo 4: Çocukların meslek görsellerine verdiği cevaplar II” şeklinde ikiye bölünerek gösterilmiştir. Tablolarda çocukların adları, çeşitli kısaltmalarla ve çocukların yaşları, adlarının yanında ayrıaclarla belirtilmiştir. Çocuklardan 4 yaşında olanların ikisi erkek, ikisi kızdır. Dördü erkek, yedisi kız olmak üzere on bir çocuk 5 yaşındadır. Beş kız çocuk da 6 yaşındadır. Görsellerle ilgili herhangi bir fikir belirtmek istemeyen öğrencilerin adları ve cevapları tabloya alınmamıştır.

4. Çocukların nesnelere ve mesleklere ilişkin adlandırmaları ile ilgili bulgular

NESNELER	U. (4)	Ç. (4)	N. (4)	A. (4)	Ut. (5)	K. (5)	A. T.(5)	Ay. (5)	Ni. (5)	M. (5)
abajur	-	ışık	lamba	-	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba

anahtar	bunu aç	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar
araba kornası	kornabas	dorna	korna	düğme	korna	korna	korna	korna	korna	korna
ateş ölçer	ateş ölç	ateş ölç	kafa ölç	ölçecek	ateş ölçeri	ateş ölçer	ateş ölçeri	ateş ölçer	ateş ölçer	ateş ölçer
avize	-	lamba	lamba	ışık	lamba	lamba	ışık	lamba	lamba	ışık
bank	koltuk	sandalye	sandalye	sandalye	sandalye	bank	bank	bank	koltuk	bank
bebek arabası / puset	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası
berjer / tekli koltuk	-	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	oturak
bornoz	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	bornoz	bornoz
cüzdan	çanta	çanta	çanta	çanta	cüzdan	cüzdan	çanta	cüzdan	cüzdan	cüzdan
çekici	-	çekici	çekici	-	çekici	çekici	çekici	çekici	çekici	çekici
çerçeve	-	-	fotoğraf	fotoğraf koyma şeyi	visikalık	çerçeve	çerçeve	tablo	çerçeve	fotoğraf kılıfı
damacana / su bidonu	-	şişe	kova	su şeyi	dabacan	büyük şişe	su bidonu	su şişesi	su koymak için	su şişesi
duşakabin	banyo	banyo	banyo kutusu	banyo	banyo	banyo / yıkanma yeri	banyo	banyo	banyo	banyo
eldiven	eldiven	eldiven	eviden	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven
elektrik süpürgesi	süpür	süpür	süpürge makinesi	süpürge	süpürge	süpürge	elektrik süpürgesi	süpürge	süpürge	süpürge
etajer / komidin	dolap	çekme	dolap	çekmeci	çekmece	komedi	çekmece	kilitli dolap	çekmeci	kiyafet dolabı
fırın / mikrodalga	-	fırın	çok sıcak kutu	-	fırın	-	fırın	fırın	fırın	fırın
Kettle / su ısıtıcısı	-	çaylık		su kaynatır	çaydanlık	-	çay demliği	kaynatma bardağı	çay makinesi	çay makinesi

kitaplık / kütüphane	-	kare	dolap kutusu	kitap koyacak	kitap dolabı	kitaplık	kitap rafı	kitap dolabı	kitaplık	kitaplık
klima	-	çatı	sıcak kutu	rüzgâr	maynıtıla tör	hava makinesi	klima	klima	kalorifer	klima
klozet	tuvalet	duvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	klozet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet
kumanda	kumanda	dumanda		kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda
lambader	-	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba
magnet	-	yuvarlak şeyler	üst yapıştırma	-	rozet	mıknatıs	yapışan top	dolap resmi	yapıştırma	yapıştırıcı şeyler
mikser	-	-	pasta makinesi	kekçi	çırpı şeyi	-	mikser	çırpıcı	-	çırpıcı
oje	oje	makyaj	oje	oce	roje	oje	oje	ruj	oje	oje
ruj	ruj	boya	ruj	oceler	roje	ruj	renkli oje	ruj	ruj	ruj
priz	fiş	elektirik	televizyon makinesi	fiş takmacı	pliz	elektirik yeri	priz	elektirik şarz deliği	elektirik	elektirik
robot süpürge	-	robot süpürge	süpürge makinesi	süpürge	döndön	robot süpürge	süpürge	robot süpürgesi	-	robot
sürahi	-	suluk	su kutusu	sucu	su doldurma şeyi	şişenin camı	sürahi	su kabı	suluk	suluk
şezlong	-	yatak	deniz sandalyesi	sandal ye	koltuk	güneş yatağı	kumsal yatağı	güneş koltuğu	şezlong	güneşlenme sandalyesi
termos	-	çay	çay daha sıcak	sıcak su	ketil	çaydanlık	çay demlikçi	çay fincanı	-	çay makinesi
yapboz / puzzle	-	yapboz	lapboz	kalıp	yapboz	yapboz	yapboz	puzzle	yapboz	yapboz
yapıştırma	-	yapıştırma şeyleri	yapıştırıcı	yapışkan	yapıştırma	sticker	sticker	sticker	yapışkan	skiter
yazıcı / printer	-	yazıcı	kâğıt makinesi	-	yazıcı	-	fotokopi	yazı makinesi		yazma makinesi

Tablo 1: Çocukların nesne görsellerine verdiği cevaplar I

NESNE LER	B. (5)	G. (5)	Z. (5)	Gü. (5)	A.D. (5)	G.H. (6)	Nis. (6)	Ba. (6)	Bu. (6)	E.B. (6)
abajur	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba
anahtar	ev anahtar 1	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar	anahtar
araba kornası	korna	korna	korna	korna	korna	korna	korna	araba kornası 1	korna	korna
ateş ölçer	ateş ölçeri	ateş ölçer	ateş ölçüsü	ateş ölçer	ateş ölçer	ateş ölçer	ateş ölçer	ateş ölçüsü	ateş ölçer	ateş ölçücü
avize	lamba	lamba	lamba	yukarıya asılan ışık	ışık	lamba	ışık	ışık	lamba	lamba
bank	oturak	sandalye	koltuk	bank	sandalye	bank	sandalye	sandalye	bank	bank
bebek arabası / puset	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası 1	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası	bebek arabası 1	bebek arabası 1
berjer / tekli koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk	koltuk
bornoz	bornoz	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	havlu	bornoz	bornoz
cüzdan	cüzdan	cüzdan	cüzdan	cüzdan	çanta	cüzdan	çanta	cüzdan	cüzdan	cüzdan
çekici	çekici	çivit	çekici	çekici	çekici	çekici	çivi çakıcı	çekici	çekici	çekici
çerçeve	fotoğraflık	fotoğraflık	talbo	çerçeve	çerçeve	çerçeve	fotoğraflık	fotoğraflık	çerçeve	çerçeve
damacana / su bidonu	şişe	su doldurmak için	su şişesi	şişe	şişe	su getirilen şey	şişe	su şişesi	su şişesi	su şişesi
duşakabin	banyo	banyo	yıkanma yeri	duş	banyo	küvet	duş yeri	duş yeri	banyo	banyo
eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven	eldiven
elektrik süpürge si	elektirik süpürge si	süpürge	süpürge	süpürge	süpürge	süpürge	elektirik süpürge	süpürge	süpürge	elektrikli süpürge

etajer / komidin	çekme celi masa	dolap	çekmece	çekmece	çekmece	tonsol	küçük dolap	çekmece	dolap / çekmece	çekmece
fırın / mikrodalga	fırın	sıcak	klima	fırın	fırın	fırın	fırın	fırın	fırın	fırın
kettle / su ısıtıcısı	çaydanlık	çaycı	kahve şeyi	çaydanlık	çay	su ısıtıcı	çaycı / ısıtıcı	su ısıtıcısı	çaycı	ısıtıcı
kitaplık / kütüphane	raf	dolap	dolap	kitaplık	dolap	kitaplık	dolap	kitap dolabı	kitap dolabı	dolap
klima	bir serinleme şeyi	hava makinesi	kıyama	makin e klima	-	soğutucu	havalandırma	klima	klima	-
klozet	klozet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet	tuvalet
kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda	kumanda
lambader	lamba	lamba	lamba	lamba	lamba	gece lambası	ışık	lamba	lamba	lamba
magnet / dolap süsü	mıknatıs	mıknatıs	mıknatıs gibi bi şey	dolap süsü	dolap süsü	süs	mıknatıs	dolap süsü	dolap süsü	mıknatıs
mikser	mikser	çırpıcı	çırpıcı	çırpıcı	çırpıcı	karıştır macı	çırpma makinesi	çırpıcı	çırpıcı	çırpıcı
oje	oje	oje	oje	oje	oje	oje	oje	oje	oje	oje
ruj	ruj	ruj	makyaj malzemeleri	ruj	ruj	ruj	ruj	ruj	ruj	ruj
priz	fiş	fiş	şarj aleti takma yeri	fiş altı	fiş	fiş	şarj makinesi	elektirik	şarj aleti	şarj
robot süpürge	yuvarlak süpürge	robot süpürge	robot süpürge	robot süpürge	süpürge	süpürge	süpürge	robot süpürge	robot	robot
sürahi	süzgeç	su şişesi	su doldurma şeyi	sürahi	büyük bardak	sürahi	içecek makinesi	su koyma yeri	su şişesi	su şişesi
şezlong	plaj yatağı	deniz dinlenme yatağı	koltuk	yatıraç	güneşlenme koltuğu	güneş yatağı	plaj bankı	güneş sandalyesi	şezlong	deniz yatağı

termos	çaydanlık	çay	çaydanlık	termos	çaydanlık	sıcak tutucu	çaycı	-	çay makinesi	çaylık
yapboz / puzzle	puzzle	kalıp	yapboz	yapboz	yapboz	yapboz	puzzle	puzzle	puzzle	yapboz
yapıştırma	sticker	yapıştırıcı	skutur	sticker	yapıştırma	sticker	yapıştırma	skitir	yapıştırıcı	tırnak sticker
yazıcı / printer	fotokopî	baskı makinesi	kağıt çıkarıcı	kâğıdı yazan	yazma makinesi	yazıcı	fotoğraf makinesi	-	-	yazıcı

Tablo 2: Çocukların nesne görsellerine verdiği cevaplar II

MESLEKLER	U. (4)	Ç. (4)	N. (4)	A. (4)	Ut. (5)	K. (5)	A. T.(5)	Ay. (5)	Ni. (5)	M. (5)
astronot	-	astronot	astronot	roketçi	astronot	astronot	uzaycı	uzaycı	uzaycı	uzaycı
aşçı	aşçı	yemekçi	aşçı	yemekçi	restorançı	aşçı	aşçı	aşçı	yemekçi	aşçı
atletizmi / koşucu	-	yarışma	sporcu	-	koşmacı	koşu yarışçısı	-	koşu antrenmanı	koşucu	koşucu
bahçıvan	-	sulama kabı	çiçek toplamacı	bahçeci	fidancı / çiçekçi	çiftçi	sulayıcı	çiçekçi amca	çiçek sulamacı	çiftçi
bakkal	-	-	marketçi abi	-	bakkalçı	bakkalçı	marketçi	bakkalçı	bakkalçı	-
doktor	doktor	doktor	doktorcu	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor
futbolcu	git	futbol oynamak	sporcu	futbolcu	topçu	futbol rakibi	golcü	futbolcu	-	maççı
garson	aşçı	-	yemek getirici	-	garson	garson	-	-	garson	garsoncu
güvenlik görevlisi	polis	polis	polis	polis	güvenlikçi	güvenlikçi	güvenlikçi	güvenlikçi	güvenlikçi	araba güvenliği
itfaiyeci	-	-	-	-	itfaiyeci	itfaiyeci	itfaiyeci	itfaiye	-	itfaiyeci
kamera man	-	çocukları çekiyor	kamera çekmeci	-	fotoğrafçı	fotoğrafçı	fotoğraf makinesi	kamera	fotoğrafçı	fotoğraf çekicileri
kasap	-	-	-	-	etçi	kasap	-	-	-	-
kasiyer	-	markette çalışıyor	-	kasacı	marketçi	kasacı	paracı	marketçi	marketçi / kasacı	-
temizlik görevlisi	temiz yap	yerleri süpür	-	temizlikçi	temizlikçi	temizlemeci	-	süpürücü	temizlemeci	-
kuaför	-	saç kestirmeci	kuaförü abla / makgajcı	makgajcı	traşçı	kuaförü	-	saççı / berberci	kuaförü	kuaförü
makini	tren sür	-	trenci abla	trenci	trenci	trenci	trenci	tren şoförü	trenci	trenci
manav	karpuzu	-	-	-	manavcı	manavcı	-	-	manavcı	-
mimar / inşaat mühendisi /	-	-	bina abici	-	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	-

müteahhit										
müzişyen	piyonçal	-	-	-	müzişçi	-	müzişçi	müzişçi	müzişçi	müzişçi
öğretmen	yaz yaz	ders çalıştır	-	öğretmen	öğretmen	öğretmen	-	-	öğretmen	-
pilot	-	-	uçak abici	uçakçı	pilotçu	pilot	uçuşçu	pilot	uçakçı / pilotçu	uçakçı
ressam	-	-	resim abi	resimci	ressamcı	ressam	resimci	ressam	ressamcı	ressamcı
terzi	-	-	-	elbise dikecek	dikişçi	terzi	-	-	terzici	-

Tablo 3: Çocukların meslek görşellerine verdiği cevaplar I

MESLEKLER	B. (5)	G. (5)	Z. (5)	Gü. (5)	A.D. (5)	G.H. (6)	Nis. (6)	Ba. (6)	Bu. (6)	E.B. (6)
astronot	uzaycı	uzaycı	uzaycı	astronot	astronot	astronot	astronot	astronot	uzaycı	uzaycı
aşçı	şef	yemekçi	aşçı	aşçı	şef	aşçı	aşçı	aşçı	aşçı	yemekçi
atletizmi / koşucu	sporcu	maççı	koşmacı	yarışmacı	yarışçı	sporcu	sporcu	yarışçı	yarışçı	sporcu
bahçivan	çiftçi	çiçekçi	çiftçi	bahçeci	bahçeci	çiftçivan	çiftçi	bahçeci	bahçivan	çiftçi
bakkal	bakkalacı	bakkalamca	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı	bakkalacı
doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor	doktor
futbolcu	futbolcu	maççı	maççı	top oynayıcısı	maç oynayıcısı	futbolcu	futbolcu	maç oynayıcısı	maççı	-
garson	şef	-	garsoncu	garsoncu	garson	garsoncu	yardımcı	aşçı	aşçı	garson
güvenlik görevlisi	güvenlik	güvenlikçi	koruyucu	polis	güvenlikçi	güvenlikçi	güvenlikçi / polisçi	güvenlikçi	güvenlikçi	güvenlikçi
itfaiye eri	yangıncı	yangıncı	itfaiyeci	itfaiyeci	yangıncı	itfaiyeci	yangın söndürücü	itfaiyeci	yangıncı	-
kamera man	fotoğrafçı	kameracı	fotoğrafçı	kameracı	fotoğrafçı	fotoğrafçı	fotoğrafçı	kamera çeken kişi	fotoğrafçı	-
kasap	ta vu kçu	-	etçi	etçi	-	-	kasapçı	etçi	-	kasapçı
kasiyer	patron	güvenlik	A101ci	kasacı	marketçi	kasacı	marketçi	markeçi	market görevlisi	kasacı
temizlik görevlisi	-	-	-	temizlemci	temizlikçi	-	temizlikçi	-	-	-
kuaför	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü	kuaförçü
makinist	trenci	trenci	trenci	trenci	trenci	trenci	tren sürücü	tren sürücü	trenci	trenci
manav	-	-	-	-	meyveci	manavcı	manavcı	-	manavcı	manavcı
mimar / inşaat mühendisi / müteahhit	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	inşaatçı	evleri yapan kişi	inşaatçı	mimarcı

müzişyen	müzikçi	-	müzikçi	şarkacı	müzişçi	müzişyen	müzişçi	müzişçi	müzişçi	müzişçi
öğretmen	öğretmen	öğretmen	-	öğretmen	öğretmen	öğretmen	öğretmen	öğretmen	öğretmen	öğretmen
pilot	uçakçı	-	pilot	uçakçı	uçakçı	uçakçı	uçak sürücü	uçakçı	uçakçı	pilot
ressam	resimci / ressamcı	resimci	ressam	sanatçı	ressam	ressam	ressam	ressamcı	sanatçı	ressamcı
terzi	-	-	dikişçi	-	kişafetçi	terzici	terzici	terzici	terzici	terzici

Tablo 4: Çocukların meslek görsellerine verdiği cevaplar II

Nesne ve eşya görselleri içinde *anahtar, araba kornası, ateş ölçer, bebek arabası, çekiç, eldiven, elektrik süpürgesi, fırın, kumanda, oje, ruj, robot süpürge, yapboz / puzzle, yapıştırma* neredeyse bütün çocuklar tarafından doğru adlandırılmıştır. 4 yaşındaki üç çocuğun nesnelere “bunu aç, korna bas, ateş ölç” gibi komut cümleleriyle ad verdikleri görülmektedir. Bu durum, o yaştaki çocuklar için normal karşılanmalıdır. *Ateş ölçer* olarak Türkçeye yerleşmiş olan makineyi, “ateş ölçeri” ve “ateş ölçüsü” şeklinde iyelik ekini doğru bir şekilde getirerek isim tamlamasına dönüştüren dört çocuk bulunmaktadır. Bir çocuk, robot süpürgelerin dönmesini dikkate almış olacak ki “döndön” adlandırmasını tercih etmiştir. Yine Türkçeye *abajur, avize, lambader, berjer, etajer / komidin, duşakabin, kettle, magnet* şeklinde yabancı adlarla yerleşmiş sözcükler, çocukların hiçbiri tarafından kullanılmamıştır. Bunlardan *abajur, avize, lambader* için bütün çocuklar, “lamba” ve “ışık”, *berjer* yerine “koltuk”, *etajer / komidin* yerine “çekmece, dolap, kilitli dolap, tonsol”; *duşakabin* yerine genel olarak “banyo” ve “duş yeri, yıkanma yeri, banyo kutusu”; *kettle* yerine daha ziyade çaya gönderme yapan “çaylık, çaydanlık, çay makinesi, çay demliği, kahve şeyi, su kaynatır, ısıtıcı, su ısıtıcı(sı)”; *magnet* karşılığında ise “mıknatıs, süs, dolap süsü, yuvarlak şeyler, üst yapıştırmak” adlandırmaları tercih edilmiştir. Verilen cevapların geneline bakıldığında adlandırmaların hepsinin Türkçe gramer kurallarına uygun olarak nesnelere ve eşyaların çağrışımlarından ya da işlevinden hareketle yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra büyük bir olasılıkla çevrelerinden duyduklarının çağrışımlarıyla iki çocuk *komidin* karşılığında “tonsol (konsol)” ve “komedi” sözcüklerini kullanmıştır. *Klima* ve *mikser* için bu iki sözcüğü kullananların sayısı azdır. Çocuklardan ikisi de işlevlerinden ve yakın işlevlerdeki eşyaların çağrışımlarından hareketle “sıcak kutu, kalorifer, rüzgâr, bir serinleme şeyi, soğutucu, hava makinesi, havalandırma”; “pasta makinesi, kekçi, çırpıcı, çırpma makinesi, çırpma şeyi, karıştırıcı” gibi adlar seçmiştir. *Klozet* için iki çocuk dışında çocukların hepsi “tuvalet” sözcüğünü tercih etmiştir. Özellikle kız çocukları, *oje* ve *ruj* nesnelere doğru bir şekilde adlandırmıştır. Ebeveynlerinden muhtemelen *bornoz* olarak duydukları nesneyi çocukların çoğunluğu “havlu” olarak adlandırmıştır. *Şezlong* yerine iki çocuk dışında çocukların büyük bir kısmı yine işlevinden hareketle “yatak, deniz yatağı, güneş yatağı, kumsal yatağı, plaj yatağı, deniz dinlenme yatağı, yatıraç, koltuk, güneş koltuğu, güneşlenme koltuğu, sandalye, güneş sandalyesi, güneşlenme sandalyesi, plaj bankı” gibi yaratıcı adlandırmalarda bulunmuştur. Çocukların verdikleri cevaplardan *termos* ve *kettle / su ısıtıcısının* işlevlerini birbirine karıştırdıkları da anlaşılmaktadır. İki çocuk dışında *sürahi* görselini görüp onu tanıyan olmamıştır. İki çocuk da bu nesnenin kendilerinde olmadığını, babaannelerinde olduğunu dile getirmiştir. Nasıl kullanıldığı kendilerine anlatıldığında da çocuklar, anlatılandan yola çıkarak bu nesne ile ilgili “süzgeç, su şişesi, büyük bardak, içecek makinesi, su koyma yeri” gibi adlandırmalar yapmışlardır. Türk toplumunda *yapıştırma* ya da İngilizce adı ile *sticker* olarak kullanılması alışlagelen nesnelere için de bazı çocuklar, “yapıştırıcı” sözcüğünü kullanmıştır. Toplumun birçok kesiminde *yazıcı* ya da *printer* şeklinde kullanılan elektronik eşya için çocuklardan hiçbiri, İngilizce karşılığını tercih etmemiş; çoğunluğu, makinenin işlevinden hareketle “fotokopi, baskı makinesi, yazma makinesi, yazı makinesi, fotoğraf makinesi, kâğıt çıkarıcı” gibi sözcükleri kullanmayı yeğlemiştir. Çocuklardan üçü ise

“yazıcı” adlandırmasında bulunmuştur. İlginç adlandırmalardan biri de 5 yaşındaki çocuğun çiviye çakmak için kullanılan *çekic* yerine çiviye ve çekice gönderme yapan “çivit” kullanımınıdır.

Mesleklerin görselleri ile karşılaşan çocukların çoğunluğu, heyecanlarını gizleyememiş ve büyük bir öz güvenle karşılarındaki meslek görsellerinin ne olduğu ve hangi meslekleri seçecekleri konusunda fikirlerini belirtmişlerdir. Bunlardan *doktor* ve *öğretmen* görsellerini, neredeyse bütün çocuklar doğru adlandırmıştır. Diğer meslek adları ile ilgili ise yine bu kişilerin ne işle meşgul oldukları göz önünde bulundurularak çıkarımlar yapılmıştır. Çocukların çoğu *astronotlara* yönelik “uzaycı, roketçi”; *bahçvanlara* yönelik “sulama kabı, sulayıcı, çiçek sulamacı, çiçek toplamacı, çiçekçi, bahçeci, fidancı, çiftçi”; müzikle uğraşan kişiler için “müzikçi”; resimle uğraşan kişiler karşılığında “resimci” ya da “ressamcı”; *makinalara* yönelik “trenci”, *pilotlara* “uçakçı, pilotçu”; *terziler* için “elbise dikecek, dikişçi, terzi”; *kuaförler* için “kuaförcü, makgajcı, saç kestirmeci, saççı, traşçı, berberci” gibi adlar kullanmışlardır. Bunlar dışında *aşçılara*, “aşçı” dışında “yemekçi”, *güvenlik görevlilerine* “polis” veya “güvencik, güvenlikçi, araba güvenliği”; *itfaiyecilere* “yangıncı”, *kasaplara* “etçi” diyenlerin sayısı bir hayli fazladır. Eski Türkçede *kasap* yerine, Türkçe karşılığı olan *etçi* sözcüğünün kullanıldığı düşünüldüğünde çocukların “etçi” adlandırmalarının dilin mantığına uygunluğu açısından önemi büyüktür. Çocuk, eti satan kişiyi ifade etmek için *et* sözcüğünün üzerine +*çi* ekini getireceğinin bilincindedir. 4 yaşındaki çocuklardan ikisi, nesne adlandırmalarına benzer şekilde mesleklere yönelik de “çocukları çekiyor” (kameraman), “temiz yap, yerleri süpür” (temizlik görevlisi), “tren sür” (makinist), “piyon çal” (müzisyen), “yaz yaz, ders çalıştır” (öğretmen) gibi cümle şeklinde adlandırmalar yapmışlardır. Ayrıca *atletizmci / koşucu, bahçvan, bakkal, kameraman, kasiyer, makinist, manav, mimar / inşaat mühendisi / müteahhit* gibi meslek adları, hiçbir çocuk tarafından doğru adlandırılmamıştır. Verilen yanıtlardan bahçvanlıkla çiftçiliğin görevlerinin karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar dışında meslek adı olarak *doktor, kuaför, manav, bakkal, terzi, pilot, ressam* sözcükleri yerine bunlara Türkçenin asli meslek yapan eki olan +CI / +CU’nun getirilmesi, çocukların dili, sadece sosyal etkileşim yoluyla değil, kendi mantıklarını kullanarak öğrendikleri tezini doğrulamaktadır. Çocuklar, meslek adlarının bu şekliyle de yetinmemiş, dil mantığının komutunca bunları meslek adı hâline çevirebilmek gayesiyle sözcüklere ikinci olarak +CI / +CU ekini getirmeyi uygun görmüştür. Hatta bir çocuk, bu eklerin kullanımını o kadar ileriye vardırılmıştır ki ilgili ekleri “bina abici” ve “uçak abici” şeklinde abi sözcüğünün sonuna getirerek bina inşa eden kişileri ve pilotları kastetmiştir.

Tartışma ve sonuç

Dil, çok boyutlu karmaşık bir olgudur. Dil gelişimi, yaşam boyunca devam eden en önemli zihinsel faaliyetlerden biridir. Dünyanın birçok yerinde bebeklerin dil gelişimi ile fiziksel gelişimi, paralel ilerler. 3 yılın sonunda çocukların çoğu, iki ve daha fazla sözcük türünü çeşitli ekler, edatlar ve bağlaçlarla örüntülemeyi, niyetlerini ve düşüncelerini aktarmayı başarabilir. Dili doğru bir şekilde kullanma yeteneği, yaş aldıkça gelişir.

Dil edinimi ve öğrenimini, beynin konuşma yetisini yönettiği alanları dayanak göstererek biyolojik temelli savunmaya çalışanlar olduğu gibi dilin daha ziyade sosyal öğrenmeye bağlı olarak edinildiği ve öğrenildiğini öne süren görüşler de mevcuttur. Bu çalışmada, çocukların sadece aile ortamında öğrenmeye tabi olmadıkları, okul öncesi eğitim ortamında da nesnelere ve mesleklerle ilgili çeşitli şekillerde bilgi edindikleri varsayılmış; karşılaştıkları nesnelere ve mesleklerle ilgili adlandırmalarında taklit kaynaklı ya da kendi mantıklarının emrettiği şekilde adlandırmalar yapıp yapmadıklarını ölçmek amaçlanmıştır.

Yapılan incelemeden çıkan sonuca göre çocuklar; *korna, anahtar, cüzdan, çekiç, çerçeve, eldiven, klima, kumanda, oje, ruj* gibi nesnelere ve eşyaları sosyal çevrelerinden duydukları gibi adlandırmışlardır. İlgili nesnelere ilgili kendi tasarrufları olması ihtimalinde *anahtar* yerine “kapı açıcı”, *çerçeve* yerine “resimlik”, *ruj* ve *oje* karşılığında da “dudak boyası” ve “tırnak boyası” şeklindeki adlandırmaları duymak mümkün olabilirdi. Ancak özellikle yabancı adlara sahip nesnelere ve eşyaları adlandırmak hususunda nesnelere işlevlerinden yola çıkarak ana dillerinin mantığını devreye soktukları da görülmüştür. Bu anlamda *klima* yerine “ısıtıcı / soğutucu”, *şezlong* veya *bank* yerine “deniz sandalyesi, güneş yatağı”, “sandalye, oturak”, *kettle* yerine “ısıtıcı, çaylık, kaynatma bardağı”; *duşakabin* ve *klozet* yerine günlük hayatta daha fazla dillendirildiği düşünülen “banyo, yıkanma yeri” ve “tuvalet”; *bornoz* karşılığında “havlu” gibi sözcükleri tercih etmişlerdir.

Meslekler konusunda da *astronot, garson / şef, kuaför, pilot, terzi, ressam, müzisyen* gibi adlandırmalar, ilgili mesleklerin toplumda yerleşmiş yaygın adlarıdır. Bu yabancı adları çocukların kullanması, onların sosyal çevrelerinden etkilendiklerinin göstergesidir. Ancak bunlar karşılığında sırasıyla “uzaycı”, “garsoncu”, “kuaförcü / traşçı”, “pilotçu”, “terzici / kıyafetçi / dikişçi”, “ressamcı / resimci”, “müzikçi” gibi adlandırmaların kullanılması, çocukların ana dillerinin mantığı çerçevesinde ilgili sözcüklere +CI / +CU yapım eklerini ekleyerek meslek adı türetebileceklerini bildiğinin işaretidir. Çocukların çevrelerinden bu şekilde adlandırma duyma olasılığı bulunmadığından ötürü bunları, çevrelerinden duyduklarını kaynak olarak değil, kendi zihinlerindeki dil kalıbının yönlendirmesi doğrultusunda türettikleri açıktır. İlgili durum, çocukların doğuştan dil yetisiyle donanımlı olduklarının en önemli göstergelerinden biridir.

Her çocuk farklı sosyo-ekonomik çevrede yetiştiği için dış dünya ile ilgili algılamalarında ve bunların adlandırılmalarında farklılıklar gözlenecektir. Bu anlamda şehir merkezlerinde yaşayan çocuklar ile şehir merkezlerinden uzakta yaşayan çocukların varlıkları adlandırış biçimleri de farklı olacaktır. Bu tür çalışmaların genişletilerek karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, daha doğru sonuçların elde edilmesine olanak tanıyacaktır.

Çocuklar, genel anlamda ana dili edinim sürecinde karşılaştıkları nesnelere ve kavramlarla ilgili çok özgün adlandırmalarda bulunmuşlar, yabancı adlarla Türk diline yerleşen pek çok nesnenin veya mesleğin Türkçe karşılıklarını kendi mantıkları uyarınca dile getirmişlerdir. Bu adlandırmaların da Türk dilinin söz varlığına katkı sağlayacağı açıktır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* (1. C.) (4. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alpöge, G. (1991). *Çocuk ve Dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Anderson, S. R., Lightfoot, D. W. (2002). The Language Organ: Linguistics as Cognitive Physiology. (http://assets.cambridge.org/97805218/09948/frontmatter/9780521809948_frontmatter.pdf) (Erişim Tarihi: 29.09.2023).
- Baştürk, M. (2004). *Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Ana Dili Olarak Edinimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Bates, E., Thal, D., Finla, B., Clancy, B. (1970). Early Language Development and Its Neural Correlates. (https://www.researchgate.net/publication/2593157_Early_Language_Development_And_Its_Neural_Correlates) (Erişim Tarihi: 2.09.2023).
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.

- Chomsky, N. (2011). *Dil ve Zihin*. (çev. Ahmet Kocaman). Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları* (13. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Doğan, H. (2008). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Konya: Nesnel Yayıncılık.
- Erdemir, N. (2001). *12-30 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının Anlamsal Yönden İncelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ergün, M. (1996). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Gleason, J. B., Philips, B. C. (2022). The Development of Language: An Overview and Preview. *The Development of Language* (10. b.) (s. 1-31). içinde (ed. Jean Berko Gleason-Nan Bernstein Ratner). San Diego: Plural Publishing (https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=OCKjEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=The+Development+of+Language&ots=oJyel9w8hk&sig=hsIwWPc33cROP9lz_1U2ovlh8q0&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Development%20of%20Language&f=false).
- Hoff, E. (2014). *Language Development* (5. b.). Belmont: Wadsworth Cengage Learning (https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=bcgWAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&dq=The+Development+of+Language&ots=scpIcvLkL2&sig=zhPl9xjyAm5qaUnn1t1M3RaPem4&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Development%20of%20Language&f=false).
- Hogg, M. A., Graham, M. V. (2011). *Sosyal Psikoloji*. (çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları.
- İlhan, N. (2005). Çocukların Dil Edinimi, Gelişimi ve Dile Katkıları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 155-160.
- Karacan, E. (2000a). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3/4, 263-268.
- Karacan, E. (2000b). Çocuklarda Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 7, 254-258.
- Keklik, S. (2015). *Çocukta Dil Edinimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (3. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Loukusa, S., Leinonen, E. (2008). Development of Comprehension of Ironic Utterances in 3 to 9 year old Finnish Speaking Children. *Psychology of Language and Communication*, 12, 55-69.
- Lyons, J. (1981). *Language and Linguistic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mangır, M. (2021). Türkçenin Söz Varlığına Katkısı Açısından Ana Dili Edinimi Süreci. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 9/2, s. 222-232.
- Marcus, G. F., Pinker, S., Ullman, M., Hollander, M., Rosen, T.J., Xu, F., Clahsen, H. (1992). Overregularization in Language Acquisition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57/4: 1-181.
- Maviş, İ. (2005a). Çocukta Dil Edinim Kuramları. *Dil ve Kavram Gelişimi*. (ed. S. Seyhun Topbaş). Ankara: Kök Yayınları, 31-61.
- Maviş, İ. (2005b). Çocukta Anlambilgi Gelişimi. *Dil ve Kavram Gelişimi*. (ed. S. Seyhun Topbaş). Ankara: Kök Yayınları, 129-148.
- Maviş, İ. (2005b). Okulöncesinde Dil ve Konuşma Gelişimi. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II*. (ed. E. Ceyhan). Anadolu Üniversitesi Yayınları, 239-263.
- Morgan, C. T. (2005). *Psikolojiye Giriş* (16. b.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak* (1. b.). (çeviri editörleri: H. Belgin Ayvaşık-Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Onan, B. (2009). Eklemlı Dil Yapısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/11, 237-264.
- Piaget, J. (2011). *Dil ve Düşünme*. (çev. Sabri Esat Siyavuşgil). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sadiyeva, G. (2004). Beyin Hasarı Geçiren Türk Hastaların Dil Bozukluklarının Dilbilim Açısından İncelenmesi. *Bilig*, 31, 219-242.
- Saussure, F. de (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Solso, R. L., Maclin, M. K., Maclin, O. H. (2011). *Bilişsel Psikoloji* (4. b.). (çev. Ayşe Ayçiçeği Dinn). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Temizyürek, F. (2007). Çocukta Dil Gelişim Süreci. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 7, 169-177.
- Uygun, D. (2006). Evrensel Dil Bilgisi ve Dil Yetisi: Eleştiriler, Yeni Yaklaşımlar. *Dilbilim*, 15, 275-287.
- Villiers, J. G. de, Villiers, P. A. de (1948). *Language Acquisition*. Harvard University Press.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve Dil* (2. b.). (çev. S.Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words. English, Russian, Polish, German, and Japanese*. New York: Oxford University Press.
- Zwisler, R. (1990). Sprache und Sprechen. (<http://www.zwisler.de/scripts/Sprechen.html>) (Erişim Tarihi: 28.09.2023).